

*Єфремов А. О.,**заступник начальника державної податкової інспекції**в Київському районі міста Харкова**Головного управління Міністерства доходів у Харківській області*

ПРИНЦИПИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячується комплексному аналізу принципів охорони праці державних службовців в Україні, надано авторське визначення поняття принципів охорони праці державних службовців в Україні, надані класифікації їх основних принципів.

Ключові слова: охорона праці, принципи, державна служба, забезпечення, права громадян.

Постановка проблеми. Принципи охорони праці державних службовців ілюструють теперішній стан і перспективи розвитку розглядуваної сфери загалом. Дані категорії становлять фундамент правового регулювання забезпечення належних умов праці, достатнього рівня соціального захисту державних службовців. Відштовхуючись від них, законодавець розвиває механізми правового регулювання безпеки праці, трудових прав та обов'язків, захисту порушених інтересів державних службовців, надання їм необхідних трудових можливостей задля вчасного та ефективного здійснення своїх функціональних завдань. З огляду на це, теоретичне дослідження юридичних аспектів даного питання дозволить проаналізувати стан сучасного врегулювання даної сфери, виокремити позитивні та негативні аспекти, сформулювати власні підходи щодо вирішення тих чи інших суміжних проблем. Наукові напрацювання в контексті даного питання дозволять зробити певні висновки щодо необхідності вдосконалення чи реформування охорони праці державних службовців загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми принципів охорони праці державних службовців в Україні тією чи іншою мірою торкалися праці А.В. Андрушко, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, Л.О. Воронько, М.П. Гандзюка, І.П. Грекова, Є.П. Желібо, В.В. Жернакова, В.Ц. Жидецького, М.І. Іншина, І.П. Лаврінчука, Н.О. Максименко, О.М. Мельник, В.М. Москальової, В.Г. Руденка, А.М. Слюсара, О.В. Шакірової, В.М. Щегорцової та інші.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні змісту таких понять, як принципи охорони праці державних службовців, дослідженні наукових підходів до розуміння даного поняття, а також виділення конкретних прикладів принципів охорони праці державних службовців.

На нашу думку, принципи по суті повинні бути незмінними, оскільки завжди знаходяться в основі права незалежно від типу правової системи та національних особливостей. До того ж, керівні засади правового регулювання мають обов'язково відповідати вимогам часу та особливостям розвитку й стану предмету регулювання. У випадку розбіжностей між даними правовими категоріями виникнуть недовірені норми та їх недосконале застосування. Завданням законодавця є попередити дані негативні чинники шляхом напрацювання ефективного юридичного механізму функціонування принципів права тієї чи іншої галузі.

Принципи права мають значний вплив на увесь процес підготовки, укладання й опублікування нормативно-правових актів

і встановлюють гарантії дотримання правових вимог. Вони виступають основоположним критерієм для правозастосовної та правоохоронної діяльності органів держави. Саме від ступеня їх дотримання залежить ефективність і стабільність системи права.

Як впливає із проаналізованого наукового матеріалу, у правовій літературі як минулого, так і сучасності не склалося єдиного уніфікованого підходу до визначення категорії принципів права, що створює підґрунтя для подальших наукових дискусій. До того ж, принципи права в наукових розробках виступають доволі неоднозначним поняттям. Доволі влучною у цьому контексті є думка А.М. Колодія, який вважає, що, незважаючи на відмінність у поглядах на проблему принципів права, юридична наука у відповідні історичні епохи була єдина в проголошенні певних положень та ідей як принципів права [1, с. 71].

Слід погодитися з таким твердженням, адже уявлення про керівні положення повинні бути єдиними й впливати із теорії природного права. Право в його загальновизнаному розумінні випливає із моралі, а тому має єдину з нею засадничу основу, яка в позитивному розумінні уже знаходить своє відображення як нормативно закріплені принципи. Таким чином, формується система правових цінностей, яка значно впливає на організацію та функціонування певної правової системи в цілому.

Виходячи із проаналізованого вище матеріалу, варто було б окреслити і власне авторське бачення категорії «принципи права». Отже, ми вважаємо, що під принципами права варто розуміти базові, вихідні, засадничі, об'єктивно зумовлені, закріплені в нормативно-правових актах ідеї, які становлять підвалини правового регулювання й визначають впорядкування суспільних відносин у тій чи іншій сфері.

На сьогодні в юридичній літературі склалося багато підходів до теоретичного розуміння поняття «принципи охорони праці». Так, окремі вчені стверджують, що принципи охорони праці визначають спрямованість і зміст сфери охорони праці, виражають панівні в державі правові ідеї, які становлять завдання охорони праці, поширюються на всі правовідносини, що утворюють предмет даної сфери, прямо відображені в нормах права [2, с. 21].

Дане визначення об'єктивно висвітлює напрями правового регулювання й мету функціонування такої категорії, як принципи охорони праці. Такий підхід зумовлює розвиток наукових припущень щодо доцільності чіткого законодавчого закріплення принципів охорони праці. До того ж, на наш погляд, саме на позитивістських засадах має будуватися будь-яка площина впливу принципів на конкретну групу суспільних відносин, які становлять предмет правового регулювання певної сфери.

На думку В.М. Москальової, під принципами охорони праці варто розглядати вихідні засади, що визначають спрямування правового регулювання відносин цієї галузі [3, с. 47].

На наш погляд, дане визначення позбавлене всіх необхідних ознак, які допомогли б відокремити категорію принципів охорони праці від інших суміжних понять. Водночас не зазна-

чено мети функціонування таких вихідних засад та їх місця у галузі охорони праці загалом. Тому, як нам видається, такий підхід потребує більш детального наукового опрацювання й теоретичного розвитку.

Як вважає М.П. Гандзюк, принципи охорони праці слід розглядати як базові положення, що становлять фундамент для правового регулювання необхідних та безпечних умов праці [4, с. 29].

Дана дефініція у вузькому розумінні розкриває зміст і сутність поняття принципів охорони праці. Проте їй також бракує масиву об'єктивних та суб'єктивних рис, які б зазначили унікальність аналізованого правового явища. Водночас автор по-своєму трактує значення впливу принципів на галузь охорони праці, що, безумовно, слід розглядати як позитивний момент.

На думку В.Ц. Жидецького, принципи охорони праці становлять собою галузеву систему керівних положень, на яких базується нормативно-правове регулювання сфери охорони праці [5, с. 82].

На нашу думку, такий підхід до визначення принципів охорони праці є достатньо обґрунтованим і логічно сформульованим. До того ж коректним є підкреслення автором того, що принципи здійснюють вплив передусім на нормативний масив, у якому відображені норми, що регулюють сферу охорони праці, що є виправданим з точки зору законодавця. Як нам видається, даний аспект можна розглядати як одну з особливостей принципів охорони праці.

У той же час, відповідно до законодавчого підходу, державна політика в галузі охорони праці базується на таких принципах:

- пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;

- підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництва, технологій і продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;

- комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання й з урахуванням інших напрямів економічної та соціальної політики, досягнень у галузі науки й техніки та охорони довкілля;

- соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань;

- встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств і суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності;

- адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я й психологічного стану;

- використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству;

- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки й підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- забезпечення координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян, що розв'язують проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці на місцевому й державному рівнях;

- використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва [6].

Як бачимо, законодавець достатньо ґрунтовно підійшов до питання виокремлення та нормативного закріплення принципів державної політики в галузі охорони праці. На наш погляд, даний перелік не варто ототожнювати із власне принципами охорони праці, проте його слід враховувати та розвивати у правильному руслі. Дані нормативно-правові положення відображають загальне спрямування держави в питанні організації й забезпечення комфортних, належних і безпечних умов праці. Такий розгалужений перелік свідчить про посилену увагу законодавця до розглядуваного питання та можливостей уникнення практичних проблем у даній сфері регулювання.

На наш погляд, принципи охорони праці – це такі засадничі ідеї, що визначають спрямованість і зміст державного регулювання у сфері охорони праці й характеризуються системністю та взаємоузгодженістю, загальнозначущістю, загальнообов'язковістю, стабільністю, предметною визначеністю, універсальністю, регулятивністю.

Доволі неоднозначними є і погляди сучасних учених щодо визначення поняття «принципи охорони праці державних службовців». Даній проблематиці присвячена в основному вузькоспеціалізована література, яка розглядає принципи охорони праці окремих категорій державних службовців.

Так, І.П. Греков стверджує, що принципи охорони праці державних службовців – це система вихідних положень, що визначають спрямування й основи правового регулювання організації та забезпечення безпечних умов праці суб'єктів державно-службових відносин [7, с. 11].

На наш погляд, слід погодитися з таким трактуванням розглядуваного терміна І.П. Грекова. Науковець цілком обґрунтовано розкриває об'єктивний зміст поняття, відображаючи його зміст і характерні риси. До того ж, позитивним аспектом даної дефініції, як нам видається, варто вважати підкреслення особливого суб'єктного складу правовідносин, фундаментальною базою для яких виступають принципи охорони праці державних службовців. Виходячи із сутності даної риси, необхідно буде брати її до уваги при подальшому дослідженні даної сфери.

О.М. Мельник наголошує, що принципи охорони праці державних службовців становлять собою єдину систему керівних засад законодавчого регулювання й організації належних умов праці державних службовців та їх ефективного забезпечення [8, с. 49].

Є.П. Желібо вважає, що принципи охорони праці працівників Державної податкової служби України – це забезпечені державою керівні положення, які становлять основу правового регулювання безпеки праці в органах ДПС України й визначають спрямування державної політики щодо нормативного розвитку даної галузі [9, с. 118].

Як бачимо, характеризуючи поняття принципів охорони праці працівників Державної податкової служби України, Є.П. Желібо відштовхувався від загального доктринального розуміння принципів охорони праці державних службовців. Позитивним аспектом даної дефініції слід визнати підкреслення їх галузевого значення й можливості визначення тенденцій розвитку сфери охорони праці державних службовців. Таким чином, наведене визначення ми вважаємо прийнятним з огляду на його коректність і достатню обґрунтованість.

Виходячи із наведеного вище наукового матеріалу, варто висвітлити і власне авторське бачення щодо визначення розглядуваного терміна. Отже, на наш погляд, принципи охорони

праці державних службовців – це система вихідних, керівних, базових ідей і положень, які формують підвалини нормативно-правового регулювання державою забезпечення необхідних, належних, безпечних умов праці державних службовців, отримання від них ефективного результату та своєчасного виконання службових обов'язків.

На нашу думку, коректно виділити такі принципи охорони праці державних службовців:

- абсолютна цінність життя та здоров'я державного службовця;
- надання належного рівня соціального захисту державним службовцям;
- відповідальність керівника відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування за створення й забезпечення безпечних і здорових умов праці державним службовцям;
- відшкодування шкоди державним службовцям у випадку професійних захворювань або нещасних випадків у процесі здійснення службової діяльності;
- запровадження уніфікованих нормативів з питань охорони праці державних службовців у всіх державних органах;
- систематичне підвищення кваліфікації державних службовців у сфері охорони праці;
- поєднання співробітництва й консультацій між різноманітними органами державної влади з питань поліпшення охорони праці.

Ми вважаємо, що даний перелік найбільш влучно демонструє специфічні особливості організації та реалізації охорони праці державних службовців. До того ж такі засади відповідають державним завданням у сфері забезпечення охорони праці всіх категорій робітників. Дані керівні положення й фундаментальні ідеї регулювання охорони праці державних службовців створюють єдиний механізм забезпечення належних, комфортних, безпечних і здорових умов праці. Тому уповноважені суб'єкти, на нашу думку, повинні відштовхуватися від наведених принципів при прийнятті галузевих нормативно-правових актів з метою виконання завдань держави в цій сфері.

Як і будь-яке об'єктивно існуюче правове явище, категорія принципів охорони праці державних службовців має свої унікальні особливості. З огляду на це, дане питання варто було б висвітлити у межах даного дослідження. Таким чином, на наш погляд, принципам охорони праці державних службовців притаманні такі індивідуальні характерні риси:

- 1) вони є необхідними засадничими підвалинами регулювання сфери охорони праці державних службовців;
- 2) вони мають своє відображення в нормативно-правових актах трудового законодавства України;
- 3) принципи охорони праці державних службовців ілюструють загальні тенденції та спрямування розвитку даної галузі;
- 4) їх існування є об'єктивно виправданим та обов'язковим задля належного регулювання цієї сфери;
- 5) вони виступають необхідними критеріями вдосконалення й поліпшення умов праці державних службовців;
- 6) принципи охорони праці державних службовців покликані налагодити дієвий механізм ефективної роботи службовців у органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

На нашу думку, такий перелік характерних особливостей принципів охорони праці містить узагальнюючі положення, що притаманні розглядуваній категорії й визначають її місце у системі законодавства з охорони праці. Даний список, звісно,

не є вичерпним та може розглядатися як прояв комплексного підходу до аналізу того чи іншого явища.

Висновок. Отже, на підставі проведеного наукового розгляду й аналізу принципів охорони праці державних службовців слід зробити певні аргументовані висновки. Загалом аналізоване питання принципів охорони праці державних службовців в Україні має велике значення для сучасної доктрини та практики, оскільки є однією із відправних точок вдосконалення й подальшого реформування законодавства в даній сфері. Теоретичні напрацювання в контексті розгляду цього питання потребують доповнень і більш глибокого системного аналізу. Проте в комплексному вигляді наукові розробки обраної і пропозицій щодо подальшого розвитку сфери принципів охорони праці державних службовців в Україні. До того ж, дане питання тісно пов'язане з категорією правового регулювання дисципліни праці в органах державної влади та органах місцевого самоврядування і характеризується наявністю міцних зв'язків з нею. У сукупності ці правові явища утворюють одні з підвалин службово-трудова праввідносин, тому потребують чіткого регулювання та забезпечення з боку держави.

Література:

1. Колодій А.М. Принципи права України / А.М. Колодій. – К.: ЮрінкомІнтер, 1998. – 208 с.
2. Сивко В.Й. Правові та організаційні основи охорони праці в Україні: [навчальний посібник для студентів спеціальностей вищих навчальних закладів] / В.Й. Сивко. – К.: Кондор, 2008. – 140 с.
3. Москальова В.М. Основи охорони праці: [підручник] / В.М. Москальова; МОНУ; Нац. ун-т водного господарства та природокористування. – К.: Професіонал, 2005. – 672 с.
4. Гандзюк М.П. Основи охорони праці: [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський; за ред. М.П. Гандзюка. – 4-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 384 с.
5. Житецький В.Ц. Основи охорони праці: [підручник] / В.Ц. Житецький. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2010. – 372 с.
6. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
7. Греков І.П. Особливості правового регулювання праці державних службовців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / І.П. Греков; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2003. – 19 с.
8. Мельник О.М. Правовий статус працівника державної митної служби України: [монографія] / О.М. Мельник; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: 2012. – 169 с.
9. Желібо Є.П. Охорона праці в органах державної податкової служби України: [навчальний посібник] / Є.П. Желібо та ін.; заг. ред. Є.П. Желібо; Державна податкова адміністрація України; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – 2-ге вид. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2007. – 319 с.

Ефремов А. О. Принципы охраны работы государственных служащих в Украине

Аннотация. Статья посвящается комплексному анализу принципов охраны труда государственных служащих в Украине, предоставлено авторское определение понятия принципов охраны труда государственных служащих в Украине, предоставленные классификации их основных принципов.

Ключевые слова: охрана труда, принципы, государственная служба, обеспечения, права граждан.

Efremov A. Principles of protection of civil servants in Ukraine

Summary. The article is dedicated to the comprehensive analysis of principles of safety civil servants in Ukraine, given the author's definition of principles of protection of civil servants in Ukraine, given classification their basic principles.

Key words: labor protection, principles, public service, provide.